

FRATRIS MARTINI

LEDESMII THEOLOGI, INSTITVTI

prædicatorum, Conimbricensisq; professoris, primus

Thomus, qui & Prima. 4.

nuncupatur.

*

Col. Real

CONIMBRICAE,
~~Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.~~

M. D. LV.

Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.

Excelso principi diuo Enrico Por

*tugallie infanti, & sanctæ Romanae Ecclesie Cardinali, & religionis Christi
stianæ in Lusitania Censeri maximo, Doctor Alphonsus à
Prato sacre Theologiae, & in Conimbricensi
Academia primarius professor
felicitem optat.*

Dissequutus authoritati tuæ princeps serenissime, & zelo quo syn-
ceritatem Christianæ religionis prosequeris, librum hunc inspe-
xi, quem reuerendus pater idemq; sacro sanctæ theologiæ doctor
egregius, frater Martynus Ledesmius, in quartum librum Magi-
stri Sententiarum edidit, eumque quâuis & multis occupationibus & ad-
uersa valetudine præpeditus diligenter excussit: in quo nihil prorsus fidei
hortodoxæ contrarium directe reperi, quam obré, huic nostræ Regiæ vni-
uersitati gratulor, quæ tam optimis studijs floret, & ex qua ad Cômunem
sacre Theologiæ studentium vtilitatem, tam vtile opus nunc in lucé emer-
git, fauore tuo dignissimū, celsitudinem tuam Deus Optimus Maximus in
columen seruet. Et ad hanc huius libri recognitionem ordinarij consensus
accessit.

Conimbricæ pridie Nonas Iunij. 1555.

POTENTISSIMO

AC INVICTISSIMO PRINCIPIO ANNI
TERTIO, LVSITANIAE ET ALGARBIORVM

Regi, Africo, Indico, Persico, Arabico, Aethiopico, ac
Guineæ domino, suus frater Martinus
Ledesmius plurimam foelici-
tatem, ac ditionis sem-
per incremen-
tum.

Prover. 8

ONVM HOMINIS DILATAT VIAM EIVS, ET
ante principes spatium ei facit, inquit Salomon. Quem locum cum
apud me voluerem, Rex invictissime, lubens authoritati Regis
illius sapientissimi, qui Dei Opt. Max. beneficio res humanas ac
divinas probe novit, ad quem: eiusque consilio ductus, meas tibi di-
care vigilias deliberavi: ut mea in te pietas et observantia ple-
nius innotesceret. Sed, cum agnoscerem muneris mei exiguitatem,
reueritus tantam maiestatis tuae sublimitatem, illud ad te mittere
formidabam: nisi memorie occurreret magnus ille Artaxerxes Persarum Rex, forma et
corporis robore supra omnes sui regni ac temporis homines suspiciendus, omniumque virtutum
cumulo, ac praesertim urbanitate benignitatemque, valde exornatus: qui saepe dicere solebat,
Principum magnificentiam non solum in eo esse, ut maxima munera elargirentur: sed ut
hilariter ac benigne munuscula, licet exigua, exciperent, quae a suis subditis et seruis pie ac hu-
militer proficiscerentur: quia nihil referret quid quisque daret, sed quo animo, et quam libe-
raliter offerret. Hinc ego incredibilem humanitatem tuam considerans, Corinthios imitari
deceui. Qui, cum viderent Alexandrum illum Magnum totius ferme orbis domi-
natum, tot oppida ac nationes imperio suo subigere, omnesque propinquos populos sese in eius ditio-
nem tradere, legatos ad ipsum etiam miserunt, quibus fortunam prosperam Alexandro con-
gratularentur, eique iura omnia, ac civitatis libertatem suam ultro offerrent. Quos cum Ale-
xander rerum mediocrium contemptor, subridens aspiceret, quasi indignum tanto Principe
munus offerrent, subito responderunt. Noli nostra officia contemnere, Princeps potentissime. Non
nos ignavos ac temerarios existimes. Nusquam enim, quantumvis veteres annales memo-
ria repperas, et longissime respicias, monumentis proditum reperies Corinthios iura ac liber-
tatem suam cuiquam detulisse, nisi Herculi et tibi. Ad quorum animos tam benevolos ad-
vertens Alexander, non tam rei magnitudine allectus, quam officio Corinthiorum gauisus,
qui rem, quam charissimam habebant, benigne offerrebant, eos humanissime excipi tracta-
rique iussit. Sic ego, Rex Potentissime, cum meas vigilias tibi consecrare vellem, idque me fa-
cere debere existimarem pro tuis innumeris beneficijs in me et omnes nostri instituti religio-
sos, ne a referenda gratia dehorrerem, munus istud meorum laborum, licet tua Augusta ma-
iestate indignum, lubenti animo offero, praeclarior, si possem, etiam lubenter daturus: quomi-
nus mihi vitio dabitur, si te quocumque officio et observatione colam: sicut et agricolas et pa-
stores excusamus, si diuis lacte supplicent, et mola tantum salsa litent, quod non habent thu-
ra. Nobis itaque, Rex clementissime, qui, si omnia effecerimus, nullam tamen tuorum merito-
rum partem videamur assequuti, ignoscere iure debes, si ad te colendum sola supersit volun-
tas, ac continuum desiderium. Quod eo confidentius spero, quod te non ad fastum Regum
origo et splendor natalium rapuit, non ab superbia regnorum amplitudo traxit, non denique

AA ij fortuna

fortuna maxima animos extulerunt: sed vita ratio optima, virtus, probitas, ac doctrina, sic instituerunt & ornauerunt: ut humanitate, commitate, facilitate, omnium laudum genere, ac glorie, omnium animos deuincias, ceterisque principibus vel imperatoribus exemplum, non quod imitari, sed quod admirari possint, praebeas. Quis unquam principum pauperibus tam misericors, & numinis tam vigilans cultor? Itaque omnes, non dicam in his locis, sed exterarum nationum & barbarum gentium Reges Ioannem huius nominis tertium, non ex his terrarum finibus, sed de caelo dimissum incipiunt credere. Cuius opera & industria innumerabiles Asiae nationes, sine rumoribus quidem antea satis cognita, barbara gentes, sine cultu ac religione, serino prope ritu viuentes superstitionem repudiarunt, & pristinis ac inueteratis institutis omnino relictis, sese ad Christum Seruatorem ardenti studio contulerunt. Tu Christianae fidei veraeque religionis propagator & protector, ac maximus aduersus Mahometicam perfidiam, Oceanum nobis aperuisti: ad cuius primos impetus domitor orbis Hercules expauit. Alia maria subeunda, alias terras habitandas, alios denique Alexandro Magno mundos incognitos subegisti: ut iure nunc, si uideret orbis ille princeps, pertesus ignauiam suam, ingemere, aliusque exclamaret, quam cum ad Achilum tumulum accessit. Iulius etiam Caesar (quando haec potissimum nomina fastosa vetustas obiecit) nonne tuis titulis uerius, quam Alexandri rebus gestis, inuideret? Exclamaret utique, O fortunatum Principem, cui D. Opt. Max. tot ac tantas res contulit, quantas nullus alius imperator, sacitus auderet optare. Quis tanta animi facilitate (quod uerissime memoria propagatum est, & hostium confessione declaratum) Christum pro te pugnasse, ut olim pro Abrahamo, Dauide, aliisque uiris sanctissimis, non fabulae simile sit existimaturus? Sed armis omissis, ad me professionemque meam reuertar. Quis unquam nostrum qui studia literarum proficemur, tuae liberalitatis, ac magnificentiae expers extitit? Quis unquam (si modo uirtutis fuit studiosus) cui non antequam postullaret, maiora quam uellet, plura quam speraret, detuleris? Quod momentum, quod temporis punctum, aut beneficio sterile, aut magnificentia uacuum? Quid uitam, quid fluentes iuuentutis mores, quam uarijs disciplinis informas, quanta literarum seueritate deuincis. In hac florētissima academia Conimbricensi, quam tuae magnificentiae potissimum sedem esse uoluisti, quantum illud est, quod tibi, non modo nos qui tuo isto & beato & diuturno imperio fruimur, sed omne genus hominum debemus: quod literas, quasi hoc orbe fugientes, exulantes, in patriam reuocaris, expulsa eiecitaeque, quae pro illis inueterauerat, mala & perniciose barbarie: ut sub te spiritum & sanguinem, ac demum patriam, studia recepisse uideantur: quae ante dignitate sua inculta, ac sine ullo splendore iacere dolebamus. Desiderabant namque musae ad te tuosque, venire Lusitanos, sicut armis fortissimos, ita ingenio acutissimos, ideoque literis aptissimos. At nunc tua industria ac pietate effectum est, Rex potentissime, ut nulla iam sit natio in toto terrarum orbe, quae ad literarum studia impensius feratur, quaeque uberiores fructus edere soleat. Tu enim doctissimos homines decreto stipendio, qui tuos ciues omnibus artibus erudirent, longè gentium euocasti, ueteres lacunas extirpasti, omnes disciplinas pure ac liquidè fluere fecisti, collegia, canobia, gymnasia numero pene infinita, ut ubique litera ac mores excollantur, maximo sumptu ac diligentia exeruenda curasti: & quod ceteri principes in equis, canibus, & auibus, tu praecipue in uiris literatis ac religiosis facis: ut prouidentiam omnem adhibeas: ita ut potius desineres spirare, quam religionis ac numinis cultus augere. Deficeret profecto tempus, si, non dicam priuata, sed publica alia beneficia tua percensserem numerando. Facias igitur ista semper, Rex potentissime, nec unquam in hoc opere, aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Nihil enim habet fortuna tua maius, quam ut possis, nihil uirtus melius, quam ut uellis in studijs literarum iuuare quamplurimos. Tua enim felicitatis est quantum uellis posse, magnificentiae, uelle quantum possis. Huic laudi imprimis faue, quae te immortalitati consecrabit, quamque nulla obscuratura est obliuio. Spero enim ac confido indubitanter, ut ille summus hominum parens ac creator, ineffabiliratione Deus, à Deo semper absque tempore genitus, aeternus, summoque Parens per omnia equalis,

equalis, cuius providentia voluitur hęc mundi molles, sicut non obscuram diuine pietatis signi-
ficationem præseculit, cum Regem tam diuinum suo populo Christiano præfecerit: ita eundem
in sede sua cœlesti ac præpotenti sedere faciat. Nec deerunt poete hic apud nos Oratores elo-
quentissimi, qui res tuas perclare gestas successoribus tuis nepotibus carmine Oratione suavis-
simè commendent. Appellaberisq; Rex inuictissime, Musæguotos, quod nomē olim soli Pha-
bo musarum parenti conueniebat: vel etiam alijs eris Hercules musarum protector: quarum
Calliope fautorem suum suauissimis carminibus recreabit, Clio honorificentissime res à te ge-
stas stylo grauissimo ac sublimi decantabit. Nos vero, quādo aliud maius dare nō possumus,
lubenter quod possumus damus. Et quoniam ingrātū immemor emq; beneficij omnes oderunt,
nullumq; officium referenda gratia necessarius est, hoc te vehementer etiam atque etiam rogo,
Rex humanissime, ut hos libros, quos in tuo Augusto nomine, in publicū mitto, benigne exci-
pias, tuęq; authoritatis numine fretos, in lucem ac manus hominum venire patiaris. Quod cō-
fidentius spero: quoniam (sicut de Romulo memoria proditum est) nemo unquam à tuo
conspectu tristis, quantumuis ardua postullaret, recessit. Deum Omnipotentem ego precor: ut
sicut ille sua benignitate permisit te Augusti Caesaris felicitatem superare, nec non
venustatem urbanitatemq; Titi, qua ille hominum animos beneuolè sibi conci-
liabat, ideoq; delicia generis humani appellabatur: sicut (inquā) nomen
ac gloriam Alexandri tuis rebus gestis obscurari ac vinci vo-
luit: ita & diuturnum regnum concedat, ac Nestoreos
annos tibi elargiatur: quod tam tui, quam. R. P.
gratia, omnes tui subditi maximè ac
vehementer deside-
ramus.

Vale, Rex inuictissime.

AA iij

[The text in this section is extremely faint and illegible. It appears to be a dense block of handwritten text, possibly a list or a detailed account.]

[A line of text, likely a heading or a specific entry, which is also difficult to read due to fading.]

[The remainder of the page contains several paragraphs of very faint handwritten text, continuing the narrative or list from the top section.]

MELCHIORIS BELEAGO
VIRI THEOLOGI AD
authorem epigramma.

SACRA salutiferis, illustrat dogmata, libris,
Doctrina Thomas, iudicioq; pari:
Humanasq; rapit Scotus, ad caelestia mentes,
Ingenij summa dexteritate valens:
Nec scripsisse minus sapienter, creditur Ockam,
Hos tres, est ingens turba sequuta duces,
Nunc pro turba omni, doctor Ledesma, legeris,
Proq; tribus ducibus, tu satis unus eris.

Eiusdem aliud ad lectorem.

ERGO sacrae sophiae lector, contemne lacunas:
Utq; sitim sedes, puro tua viscera fonte
Exple: oculis lustra, manibus cape, mente reconde
Tantum opus: exuperat quod cuncta volumina patrum,
Qui caeli optarunt causas referare latentes:
Quid mira arte Scotum memorem? quem mille sequuntur,
Non arte, ingeniove pares, quos optimus author
Peruigili studio legit, quodq; esse putauit
Egregium, expressit, figmenta insulsa refutans,
Ac desertores Thome: profugosq; reducit
In sua castra: pudet Durandum praelia vana
Intentasse: videt quam stupea tela retorquet.
Huic te crede viro, lector, cui vix tulit aetas
Nostra parem, ingenio, studio, vigiliq; labore.
Religione prior nullus, nec iustior alter
Illius esse velut Phebea oracula libros,
Credere tam fas sit, quam sit dubitasse nefandum.

Aliud ad authorem.

SCYNTHIVS ut radijs obscurat Apollo diurnis
Sydera, quae clara nocte, micare solent
Sic tu luce tua, & diuino lumine mentis,
Hac sint clara licet sydera nocte, regis.

Index huius operis.

In hac. P. 4. sunt. 32. *questiones*, quarum
prior est de sacramentis in communi.

Questio prima.

- Vtrum sacramentum sit in genere signi.
- Vtrum sacramentum sit nomen latinum.
- Vtrum sacramentum æquiocè dicatur de suis significatis.
- Vtrum sacramentum dicatur eo quod est signum rei sacræ, nēpe gratiæ, vel eo quia causa gratiæ.
- Vtrum sacramentum sit terminus.
- Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.
- Vtrum hæc diffinitio, Sacramentum est signum rei sacræ, conueniat omnibus sacramentis.
- Vtrum sacramentum sit signum tantum vnius rei.
- Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilibis.
- Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramenta.
- Vtrum fuerint determinatæ res in le. no. ad aliqua sacramenta.
- Vtrum in significatione sacramentorum requirantur verba.
- Vtrum requiratur determinata verba in sacramentis.
- Vtrum in omnibus sacramentis requirantur verba determinata.
- Vtrum si variatio formæ alicuius sacramenti sit talis, vt aliqui audientes intelligant sensum veræ formæ, & alij non, sit sacramentum.
- Vtrum liceat aliquid addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum.

Questio secunda.

- Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.
- Vtrum, etiam ante peccatum, fuerint homini necessaria sacramenta.
- Vtrum in statu Adami fuerint sacramenta.
- Vtrum post peccatum, ante Christum debuerint esse sacramenta.
- Vtrum statim post peccatum, ante Christum Seruatore, debuerint esse sacramenta.
- Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

Questio tertia.

- Vtrum sacramenta sint causa gratiæ, & quomodo sint causa gratiæ.
- Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam communiter dictam.

Vtrum si quis post confirmationem peccet mortaliter, restituatur ei gratia confirmationis.

Vtrum sacramenta no. l. contineant gratiam.

Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiæ causatiua.

Vtrum sacramenta no. l. habeant virtutē ex passione Christi.

Vtrum sacramenta vet. l. gratiam causarent.

Questio quarta.

Vtrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

Vtrum sit ponendus character.

Vtrum character sit spiritualis potestas.

Vtrum character sit in aliquo prædicamento.

Vtrum character sit in aliqua specie qualitatis.

Vtrum diachonus & subdiaconus habeant aliquid ex officio.

Vtrum character sacramentalis sit character Christi.

Vtrum character sit in potentijs animæ sicut in subiecto.

Vtrum character insit animæ indubiler.

Vtrum per omnia sacramenta no. l. imprimatur character.

Questio quinta.

Vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

Vtrum ex deuotione ministri, vel ex orationibus quæ dicuntur in sacramentorum collatione, detur maior gratia recipienti sacramentum.

Vtrum sacramenta sint solum ex institutione diuina.

Vtrum sacramenta vet. leg. & leg. no. fuerint à Deo.

Vtrum omnia sacramenta Ecclesiæ sint immediate instituta à Deo.

Vtrum Christus secundum quod homo habuerit potestatem operandi interiore effectum sacramentorum.

Vtrum Christus potestatem suam quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

Vtrum per malos ministros sacramenta possint conferri.

Vtrum mali ministrantes sacramenta, peccent.

Vtrum malis ministris liceat conferre sacramenta.

Vtrum tangens Eucharistiam in mortali, peccet mortaliter.

Vtrum contrahentes matrimonium in peccato mortali, peccent mortaliter.

Vtrum qui putat se esse sine peccato, & verè est in mor

I N D E X.

- in mortali, peccet mortaliter a ministrans sacramentum.
- V**trum prædicare in Ecclesia in mortali, sit mortale.
- V**trum diachonus & subdiachonus ministrantes sua officia in mortali, peccent mortaliter.
- V**trum recipiens sacramentū ab existente in peccato mortali, peccet mortaliter.
- V**trum liceat inducere ad dandum sacramentum ministrum existentem in mortali.
- V**trum Angeli possint sacramenta ministrare.
- V**trum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.
- V**trū fides ministri sit de necessitate sacramenti.
- V**trum intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

Quæstio sexta.

- V**trum debeant esse .7. sacramenta Ecclesiæ.
- V**trum conuenienter ordinentur à Doctoribus.
- V**trum sacramentum Eucharistiæ sit potissimū inter sacramenta.
- V**trum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.
- V**trum ad salutem obtinendam requiratur formale votum baptismi.

Quæstio septima.

- V**trum baptismus sit ipsa ablutio.
- V**trum baptismus fuerit institutus post passionē Christi.
- V**trum aqua sit propria materia baptismi.
- V**trum ad baptismum requiratur aqua simplex.
- V**trum forma baptismi sit conueniens.
- V**trū sit baptismus in no. genitoris, geniti, & spirati.
- V**trum in nomine Christi possit dari baptismus.
- V**trum immersio in aqua sit de necessitate baptismi.
- V**trū trina immersio sit de necessitate baptismi.
- V**trum si minister, apponendo formam, mittat puerum in puteum, sit baptizatus.
- V**trum materia & forma baptismi debeant esse simul.
- V**trum baptismus possit iterari.
- V**trum ritus quo utitur Ecclesia in baptizando, sit conueniens.
- V**trū conuenienter describantur tria baptismata.
- V**trum baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata.

Quæstio octaua.

- V**trū ad officium diachoni pertineat baptizare.
- V**trum baptizare pertineat ad officium presbyterorum.

- V**trum laicus possit baptizare.
- V**trum foemina possit baptizare.
- V**trum non baptizatus possit baptizare.
- V**trum plures possint simul vnum baptizare.
- V**trum in baptismo requiratur aliquis qui leuē baptizatum.
- V**trum ille qui aliquem baptizatum leuat, teneatur ad eius instructionem.

Quæstio nona.

- V**trum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.
- V**trum sine baptismo aliquis possit saluari.
- V**trum baptismus sit differendus.
- V**trum peccatores sint baptizandi.
- V**trum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.
- V**trum peccatores ad baptismum accedentes teneantur sua peccata confiteri.
- V**trum ex parte baptizati requiratur intentio ad baptismum.
- V**trum fides requiratur ad baptismum ex parte baptizati.
- V**trum pueri sint baptizandi.
- V**trum filij infidelium sint baptizandi inuitis parentibus.
- V**trum pueri possint baptizari in utero matris.
- V**trum furiosi & amentes debeant baptizari.

Quæstio decima.

- V**trum per baptismum tollantur omnia peccata.
- V**trum per baptismum liberetur homo ab omni reatu peccati.
- V**trum per baptismum debeant auferri poenalties presentis vitæ.
- V**trum per baptismum conferantur homini gratia & virtutes.
- V**trum conuenienter attribuantur baptismi quidam actus virtutum.
- V**trum pueri in baptismo cōsequantur gratiam & virtutes.
- V**trum effectus baptismi sit apertio ianue regni cœlorum.
- V**trū baptismus habuerit in omnibus æqualem effectum.
- V**trum fictio impediatur effectum baptismi.
- V**trum recedente fictione baptismus cōsequatur suum effectum.

Quæstio undecima.

- V**trum circuncisio fuerit preparatoria & figura baptismi.

Vtrum

I N D E X.

Vtrum circuncisio fuerit conuenienter instituta.
 Vtrum ritus circuncisionis fuerit conueniens.
 Vtrū circuncisio conferret gratiam iustificantē.

Quaestio duodecima.

Vtrum cathecismus debeat praecedere baptismū.
 Vtrum exorcismus debeat praecedere baptismū.
 Vtrum ea quae aguntur in exorcismo, aliquid efficiant.
 Vtrum cathetizare sit officium sacerdotis.

Quaestio tertia decima.

Vtrum confirmatio sit sacramentum.
 Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.
 Vtrum de necessitate huius sacramenti sit, quod chrisma sit prius per episcopum consecratum.
 Vtrum haec sit conueniens forma huius sacramenti, configno te signo crucis, &c.
 Vtrum sacramentum confirmationis imprimat characterem.
 Vtrum character confirmationis praesupponat characterem baptismalem.
 Vtrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.
 Vtrum hoc sacramentū sit omnibus exhibendū.
 Vtrum hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte.
 Vtrum ille qui confirmatur, debeat ab alio teneri.
 Vtrum solus episcopus hoc sacramentum conferre possit.
 Vtrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

Quaestio quarta decima.

Vtrum Eucharistia sit sacramentum.
 Vtrum hoc sacramentum sit vnum, vel plura.
 Vtrum Eucharistia sit de necessitate salutis.
 Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.
 Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.
 Vtrū agnus paschalis fuerit praecipua figura huius sacramenti.

Quaestio quinta decima.

Vtrū materia huius sacramenti sit panis & vinū.
 Vtrum requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.
 Vtrum requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triteceus.
 Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azimo.
 Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

Vtrum aqua sit vino permiscenda.
 Vtrū permixtio aquae sit de necessitate huius sacramenti.
 Vtrum aqua debeat apponi in magna quantitate.

Quaestio sexta decima.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.
 Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.
 Vtrum substantia panis & vini anihilentur post consecrationem huius sacramenti.
 Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.
 Vtrum in hoc sacramento maneant accidentia panis & vini.
 Vtrum facta consecratione, remaneant in hoc sacramento forma substantialis panis.
 Vtrum conuersio fiat in instanti.
 Vtrum haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

Quaestio decima septima.

Vtrū totus Christus contineatur sub hoc sacramento.
 Vtrum totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.
 Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis, vel vini.
 Vtrum tota quantitas dimensiuā corporis Christi sit in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo.
 Vtrū quando in hoc sacramento apparet miraculosē caro, vel puer, sit ibi verē corpus Christi.

Quaestio decima octava.

Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.
 Vtrum species quae remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.
 Vtrum species sacramentales possint corrumpi.
 Vtrum ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.
 Vtrum species sacramentales possint nutrire.
 Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento.
 Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato permisceri.

Quaestio decima nona.

Vtrū haec sit forma huius sacramenti, Hoc est corpus meum, &c, Hic est calix sanguinis mei.
 Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.
 Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis vini, Hic est calix sanguinis mei.

Vtrum

fatis est. Ergo ad virtutem pertinet.
PRAETEREA. In sacra Scriptura frequenter exhortatur homines ad hanc poenitentiam, etiam interiorē. Ergo dubitari non potest: quin sit actus virtutis. Nec hic alia submoueri potest difficultas.

Articulus tertius.

Utrum attritio possit fieri cōtritio.

AD TERTIVM sic proceditur, videtur quod attritio possit fieri contritio. Differt enim contritio ab attritione, sicut formatum ab informi. Sed fides informis fit formata. Ergo attritio potest fieri contritio.
PRAETEREA. Materia recipit perfectionē, remota priuatione. Sed dolor se habet ad gratiā, sicut materia ad formam, quia gratia informat dolorē. Ergo dolor qui prius erat informis, culpa existēte, quae est priuatio gratiae: remota culpa, recipiet perfectionem informacionis à gratia. Et sic idem quod prius.

SED CONTRA. Quorum principia sunt diuersa omnino, eorum non potest fieri unum id, quod est alterum. Sed attritionis principium est timor seruilis: contritionis autem, timor initialis. Ergo attritio non potest fieri contritio.

RESPONDEO, dicendum, quod super hoc est duplex opinio. Quidam dicunt, quod attritio fit cōtritio, sicut fides informis fit formata. Sed hoc (ut videtur) esse non potest: quia quauis habitus fidei informis fiat formatus: tamē nūquā actus fidei informis, fit actus fidei formati: quia actus ille informis transit, et nō manet, veniēte charitate, attritio autē et cōtritio nō dicūt habitum, sed actū tantū. Habitus autē virtutū infusarū, qui voluntatem respiciunt, non possunt esse informes, cum charitatem consequantur: ut in 3. lib. dictum est. Vnde antequam gratia infundatur, non est habitus, à quo actus cōtritionis

postea elicitur. Et sic nullo modo attritio potest fieri contritio. Et hoc alia opinio dicit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est simile de fide et contritione, ut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod remota priuatione à materia, quae manet, perfectione adueniente, formatur materia illa: sed dolor ille qui erat informis, non manet charitate adueniente. Et ideo formari nō potest. Vel dicendum, quod materia essentialiter nō habet originem à forma: sicut actus habet originem ab habitu, quo formatur. Vnde non est inconueniēs, materiam informari aliqua forma de nouo, quae prius non informabatur: sed hoc de actu, est impossibile: sicut impossibile est quod aliquid idem numero oriatur à principio, à quo prius non oriebatur: quia res semel tantum in esse procedit.

IN HOC. 3. art. 5. Thom. citat duas opiniones, quarum vna reprobata, aliam acceptat. Prior, quam reprobatur, est, quod attritio fit contritio. Et qui hoc dicebant, probabāt hoc modo. Fides informis fit formata. Ergo attritio fit cōtritio. Hoc impugnat diuus Thomas, dicens, quod non est simile de habitu fidei, & de actu etiam fidei: quia habitus fidei semper manet idem, siue sit cum charitate siue non: actus autem fidei non semper manet idem, sed ille qui est sine charitate transit, & adueniente charitate fit alius actus fidei formati. Et cum attritio & contritio sint actus, & nō habitus, quando aduenit contritio, quae est cum gratia & charitate, non manet attritio.

SECVNDA opinio quam sequitur sanctus Thomas, est, Attritio nunquam fit, nec fieri potest contritio. Probat. Contritio est actus virtutis infusae, nempe poenitentiae: ut in articulo praecedenti diximus. At virtus infusa non est sine gratia & charitate: cum eas sequatur. Ergo antequam gratia infundatur, non est habitus à quo cōtritio eliciatur. Ergo attritio non potest fieri cōtritio. Haec sanctus Thomas. Quae omnia nos latius aperiemus.

SED videtur falsum id quod dicit. S. Thomas, nempe, quod actus fidei informis nunquam est actus fidei formati: quia qui est in peccato mortali, potest elicere actum fidei, & cōtinuare illum & iterum dolere de peccatis. Et tūc ille actus qui erat fidei informis, erit fidei formati.

AD HOC dico, quod latius dicemus in prima. Secundo dico pronunc, quod, esto mansisset eadem qualitas: non tamē est idem actus in esse moris: quia vnus est meritorius adueniente charitate &

Dubium
 primum

te & gratia, & non antea. Tertio dico, quod iam ille actus adueniente charitate, est à principio alio modo se habente, quam antea: quia est à fide perfecta, & antea erat à fide informi & imperfecta, quæ sufficiunt ad mutandū actum in esse moris, saltem numero. Quarto dico, quod forte sanctus Tho. vult dicere, quod alia est qualitas, quæ elicitur à fide informi, & alia quæ elicitur à fide formata.

HIS præhabitis, pro resolutione huius questionis est supponendum vnum quod ab omnibus cõceditur, quod attritio nihil aliud est, quam dolor de peccatis præteritis imperfectus: contritio autem est dolor de peccatis præteritis perfectus. Et hoc dicit. S. Tho. art. 2. præcedenti immediate, ad 2. Sed per hoc nõ constat, quid sit attritio, & quid cõtritio, nec habetur, quæ sit illa imperfectio, qua attritio à contritione distinguitur. Ideo hæc duo à nobis tractanda sunt.

P R O quorum expeditione supponendum est, displicentiam seu dolorem peccatorum, ideo perfectam dici: quia illi nihil deest eorum quæ ad finem displicentiæ consequendum, sunt necessaria. Et quidem finis displicentiæ, seu doloris de peccato, est multiplex. Primus est vindicare iniuriam factam Deo. Secundus est, amorem Dei conciliare. Tertius est, peccatum vt malum & inimicum animæ destruere. Erit igitur perfecta poenitentia & displicentia de peccato ea, quæ habebit hos. 3. fines & effectus, qui quidem omnes mutuo hæret, neque quisquam illorum sine reliquis inuenitur. Ille enim dolor qui iniuriam Dei emendat, conciliat nobis Deum, & commissum peccatum delet.

Q V I B V S iactis fundamentis, patet manifeste, displicentiam imperfectam eam esse, quæ nec sufficiens est ad emendandam Dei iniuriam, nec ad gratiam ipsius faciendam, nec ad peccatum destruendum. Vnde colligitur, hanc imperfectā displicentiam multipliciter homini contingere: quia multis modis cõtingit à perfecto declinare. **P R I M V M** genus imperfectæ displicentiæ est, cum quis dolet de peccato propter humana naturaliaq; motiua, vt. s. quia peccatū est quoddam turpe & contra rationem, vel quia induxit infamiam, vel quia contrarium Deo est, quatenus finis est & principium naturæ. Et nescio si hoc genus displicentiæ, quod sola naturali ratione nititur, à theologis appelletur attritio. Sed quum sit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere & atterere animum potest, licet imperfecte, nõs appellabimus eum attritionem. Et sic videtur dicere Augustinus in libr. de vera & falsa poenitentia. cap. 2. & 9.

S E C V N D V M genus imperfectæ displicentiæ & doloris est, quæ oritur à timore poenarū: & intelligo poenas, vel spirituales, vel æternas, quæ lumine fidei cognoscuntur. Hanc displicentiam doctores omnes scholastici attritionem vocant: atque de ea Augustinus de vera & falsa poeniten-

tia cap. 17. loquitur, tractans illa verba Ezechiel. Quacunque hora peccator ingemuerit & cõuersus fuerit, vita viuet. Conuersum, ait Augustinus, non tantū versum, vita viuere. Et sequitur in Augustino. Vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum: cõuertitur autem, qui iam totus & omnino vertitur, qui iam non solum poenas timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Dixerat enim Augustinus, quod poenitentiæ quæ impetrat vitam, non à solo timore, sed à charitate proficiscitur. Hanc etiam attritionem tanquam insufficientem reijcit Ambro. lib. 2. de poen. ca. 9. **T E R T I V M** genus imperfectæ displicentiæ inuenitur, quum quis dolet quidem de peccato, quæ ratione offensa Dei est: sed ex quadam velcitate, nõ ex volitione absoluta & efficaci. Habet enim desiderium imperfectum placendi Deo, & dimittendi peccatum: sicut dilectio Dei imperfecta potest appellari volitio, qua Deo velem bonum & gloriā, ipsiq; placere in omnibus: desiderio tamen imperfecto. Sic nolle Dei offensam, est imperfecta displicentia: quia perfecta est efficax & absoluta, quæ ex dilectione Dei absoluta & efficaci nascitur. Hunc dolorem imperfectum Caieta. in 1. q. de contritione, attritionem vocat, in additionibus ad 3. partem. Si hæc à nobis fuerint diligenter inspecta, facile conijciemus discrimen inter attritionem & contritionem. Et prius ab effectu: quia contritio facit peccati remissionem, attritio autem non. Alterum discrimen est à principio, quod contritio ab amore infusæ charitatis procedit, attritio vero non: sed, vel à timore poenarum, vel ab amore proprio & naturali, vel à dilectione imperfecta cõditionata & inefficaci, qui non sunt actus charitatis: cum possint esse in peccatore. Tertiū discrimen est, quod contritio elicitur ab habitu poenitentiæ infuso: attritio vero nõ. Quartum & vltimum discrimen est, quod ad cõtritionem requiritur speciale auxiliū Dei: quia est actus supernaturalis: attritio vero solis naturæ viribus haberi potest: nisi attritio. 2. generis, quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis auxilio speciali opus habet. Timor siquidem seruilis (vt supra. q. 26. art. 5. diximus) donū Dei est. Et quemadmodum ad credendas poenas supernaturales, necessarium est auxiliū Dei, quomoueatur intellectus: sic ad timendum eiusmodi poenas, necessarium est, vt excitetur affectus, & consequenter ad dolendum de peccatis propter hūc finem supernaturalem. Credimus enim nullam potentiam efficaciter attingere effectum supernaturalem cum solo auxilio Dei generali: ad alias vero attritiones, ex parte voluntatis nullum auxiliū speciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale obiectum habeat, solis naturæ viribus nititur: illa autem postremi generis, supposita fide beatitudinis supernaturalis haberi potest sine auxilio Dei speciali: sicut & desiderium inefficax, & imperfectum beatitudinis.

SED

SED hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione secundum propriam significationem & usum vocabulorum. Quod enim diuus Th. de veritate. q. 28. ar. 8. dixit, omnem dolorem de peccato in habente gratiam, esse contritionem, improprium est. Ideo abusus vocabuli non est trahendus in disputationem, vbi de contritione & attritione proprie agitur.

EX quibus omnibus sequitur, quod loquendo proprie, attritio non potest fieri contritio, quæ conclusio est. S. Tho. hic & vbiq. Quam. S. Thom. sic probat. Illa quæ procedunt à distinctis causis & principijs non possunt esse idē. Sed contritio attritioque sunt à distinctis principijs. Ergo, &c. Probatur minor: quia contritio est à gratia & à poenitentia infusa, attritio autem non. Ergo, &c. EANDEM conclusionem tenet Maior in. 4. d. 14. q. 1. Sed dicit quod ratio. S. Tho. non probat conclusionem: quia idem actus doloris potest elici à pura potentia, & continuari cum gratia. Ad hoc ego concedo totum: sed nego quod ille actus fiat proprie contritio. Palu. tenet eandem conclusionem in. 4. d. 17. q. 1. & allegat. S. Thom. videns illam esse ipsius opinionem, posseq; dupliciter probari. Prius secundum aliquos qui dicebant, quod actus intellectus & voluntatis non recipiunt intensiōem, quia intensio fit per additionem gradus ad gradum, aut partis ad partem, sed actus intellectus & voluntatis nō habent partes. Ergo nō potest attritio, quæ est dolor actus voluntatis imperfectus, fieri contritio, qui est actus perfectus.

SECUNDA probatio eius est illa quam iam fecit. S. Thom. hic, quia contritio est à gratia & à poenitentia infusa, & attritio non.

TERCIO dicit Palud. quod si teneatur, quod actus intellectus & voluntatis possunt intendi, dicendum est, quod attritio potest fieri contritio, & hoc tenendo imaginationem Palu. quod contritio & attritio differunt penes intensum & remissum. Dicit namq; contritionem esse dolorem intensum, attritionem autem remissum.

SED dimissa imaginatione Palu. est notandum, quod duplex est contritio. Quædam quæ intrinsece est contritio, id est, secundum se. Ex obiecto: vt cum quis dolet de peccatis super omne dolibile, & proponit euitare super omne euitabile propter Deum. Hæc dicitur cōtritio intrinsece, quia ex obiecto est contritio. Altera est cōtritio extrinsece, ea. s. quæ non habet ex obiecto, quod sit contritio, sed ex circumstantijs. Vt cum quis dolet de peccatis ob aliquod morium humanum, & est in gratia, talis dolor (dicit. S. Thom. in lib. de veritate. q. 28. ar. 8.) quod est cōtritio, & omnis dolor qui est cum gratia, quia virtualiter refertur in Deū. Dico igitur, quod omnis talis dolor, qui per se nō sufficeret ad remissionem peccatorum & ad reponendum hominem in gratia, esto sit nunc cum gratia, non est cōtritio essentialiter &

secundum se & proprie, sed improprie & extrinsece. Ita dicendum est etiam de attritione: quia quædam attritio est, quæ ex obiecto intrinsece habet, quod sit attritio: vt dolor de peccatis propter poenas inferni, vel quia perdidit ille dolens gloriam. Altera autem est attritio, quæ non intrinsece est attritio, quia licet de se esset attritio, propter circumstantias non est attritio: sicut cum aliquis dolet propter poenas inferni actualiter, tamen transgreditur aliquod præceptū. Huiusmodi est dolor de peccatis in Sarraceno propter poenas inferni. Ille nanque dolor, licet de se esset attritio: impeditur tamen, quia actualiter transgreditur præceptum: cum non recipiat fidem, quam tenetur recipere.

HIS notatis, patet quod attritio proprie ex obiecto non potest fieri cōtritio intrinseca, quæ proprie vocatur contritio. Probatur: quia differunt penes distincta obiecta. Nam attritio est dolor ob poenas vel ob aliud morium, ita quod non dolet propter Deum: contritio autem est propter Deum. Ergo attritio non potest fieri contritio. Et ita intelligit. S. Thom. quod etiam tenet Gabr. d. 16. q. 1. Et quia prima contritio omnium, quæ est vltima dispositio ad gratiam, necessariū est, quod sit intrinsece contritio. s. ex poenitentia infusa & propter Deum: ideo impossibile est, quod prima contritio fiat ex attritione.

HÆC conclusio est contra Sco. in. 4. d. 14. q. 2. & contra Caiet. in. 1. q. de contritione in additionibus ad. 3. partem, asserentes contritionem acquisitam informē, quæ ab alijs theologis appellatur attritio, contritionem posse fieri formatam. Et Caiet. existimat, quod hæc sua sententia est de mente. S. Tho. in prima quartæ. q. 30. ar. 1. ad. 2. vbi dicit quod primus poenitentis actus habet se, vt vltima dispositio ad gratiam consequendam. s. contritio. Alij vero poenitentia actus sequentes procedunt iam ex gratia & virtutibus.

AT reuera hæc opinio non est. S. Thom. immo ipsi contraria hoc loco, vbi expresse asserit, contritionem actum esse elicited à poenitentia infusa. Et certum est, quod actus elicited ab habitu infuso distinguitur omnino à quocunque alio, qui ex puris naturalibus haberi poterit, vt actus elicited à charitate infusa à quocunque alio amore, qui citra charitatem elicited. Et ratio est in promptu: quia actus qui habetur ex puris naturalibus, non attingit, nisi obiectū naturale. Nam talis est, quale & obiectū eius: vt ante docuimus. Cum enim omnis attritio acquisita, naturalis sit, naturale quoque obiectum habet: sicut & dilectio acquisita. Ergo impossibile est, talē attritionem fieri cōtritioem, sicut impossibile est, quod dilectio acquisita fiat dilectio charitatis infuse, cuius obiectum est supernaturale. Et si actus nostri viribus naturalibus acquisiti, supernaturalia obiecta efficaciter attingerent: certe habitus virtutum infusarum essent superuacanei.

P R A E

PRAETEREA. Actus contritionis eget auxilio Dei speciali: actus autem attritionis, de quo Sco. & Caic. loquuntur, sunt ex puris naturalibus: ut etiam ipsi fatentur. Ergo impossibile est esse idem cum principia sint prorsus diuersa. Nec fieri potest, ut actus qui solo auxilio Dei generali à potentia producitur, idem numero à potentia cum auxilio speciali producat. Et quod de hoc genere attritionis dictum est, patet, ac multo magis in reliquis.

Dubium
secundum.

DUBITATUR circa illud, quod S. Tho. dicit, quod attritio procedit à sola potètia, vel à virtute acquisita: contritio autem est à virtute infusa & à gratia. Quomodo est possibile, quod contritio sit à gratia, cum contritio sit dispositio ad ipsam? Arguo igitur hoc modo. Contritio est dispositio ad gratiam. Ergo praecedit gratiam, & per consequens non est à gratia. Quia si à gratia est, iam post gratiam est. Ergo est prior & posterior respectu eiusdem, ordine saltem naturæ. Hæc autem implicat.

AD HOC dico, quod gratia, ordine naturæ praecedit contritionem, & contritio est effectus gratiæ, ita quod gratia est causa formalis contritionis. Hæc propositio est. S. Tho. hic expresse & supra. q. 26. ar. 5. quia in his locis dicit, quod principium contritionis est gratia. Et prima. 2. q. 113. art. 8. dicit, quod inter omnia quæ concurrunt ad iustificationem, primum est infusio gratiæ, secundum est motus liberi arbitrij in Deum, & tertium est motus liberi arbitrij in peccatum, & ultimo est remissio peccatorum. Et supra. q. 27. ar. 6. ad 1. expresse dicit, quod contritio est effectus gratiæ operantis. Si est effectus, ergo est posterior. Adduco hæc, ne aliquis dicat, quod S. Tho. dicit hoc in. 4. & non in Summa.

PRAETEREA. Contritio est meritoria: ut pro nunc suppono, probatur inferius. Ergo est iam à gratia, quia nihil est meritorium, nisi à gratia procedat.

ET ad argumentum concedo quod contritio est prior gratia, quatenus dispositio est ipsius gratiæ, & est posterior, quatenus est eius effectus. Nec hoc est impossibile, in his quæ se inuicem requirunt, & in diuersis generibus causarum. Nec etiam inconuenit, idem esse prius & posterior respectu eiusdem, secundum diuersas rationes. Et hoc dicit S. Thom. 1. sec. q. 113. ar. 8. ad vnum argumentum. Hoc quod dicimus de gratia, est verum de qualibet forma naturali, quia in introductione formæ naturalis hoc inuenitur, quod idem est prius & posterior respectu eiusdem: sed non secundum eandem rationem. Nam lumen, ut est effectus solis, prius est quam expulsio tenebrarum ab aëre, quia sol per lumen expellit tenebras. Si autem consideretur in quantum recipitur in subiecto, prius est expulsio tenebrarum: quia requiritur ad hoc quod lumen recipiatur in aëre, quod sint expulsæ tenebræ. Vnde in genere causæ agentis, prius est

lumen, quam expulsio tenebrarum, in genere autem causæ materialis & dispositionis, prius est expulsio tenebrarum, quam lumen in aëre. Nec valet, si dicas quod hoc non est simile, quia tenebræ non sunt res positivæ: quia, esto tenebræ essent aliqua qualitas (ut quidam philosophi dixerunt, quod tenebra est quædam relatio realis) eadem esset ratio.

ALIVD exemplum est de calore ignis, qui producitur in aqua. Pono quod sit aqua frigida ut. 10. & volo quod frigiditas ut. 10. non compatiatur se cum aliquem calorem. Ad hoc quod introducat calor in aqua, oportet quod expellatur aliquis gradus frigiditatis. Prius ergo est corruptio frigiditatis, quam introductio caloris in genere causæ materialis & disponentis. Et ita, si calor confideretur secundum quod recipitur in subiecto, prius est corruptio frigoris: sed ex parte agentis, prius est productio caloris, quia agens per calorem corrumpit frigiditatem.

ET si dicas quod omnia ista non sunt similia, quia corruptio frigoris non est aliqua qualitas, sed motus liberi arbitrij est vera qualitas: dico quod hoc nihil facit, quia saltem ostendo, quod non implicat idem esse prius & posterior respectu eiusdem, secundum tamen diuersas rationes & considerationes, quia illa prioritas & posterioritas solum est rationis, secundum quod vnum requiritur ad alterum.

ALIVD exemplum est, tenendo duo quæ communiter tenentur à grauioribus theologis & philosophis. Alterum est, quod solum est vna forma in composito naturali: alterum est, quod accidentia corporalia sunt in toto composito, & non in materia sola. Et probatur hoc secundum: quia alias materia ageret, si haberet accidentia. Tunc capio lignum ex quo generatur ignis, & capio illam dispositionem ultimam ad formam ignis. Illa est prior forma ignis, & igne generando: quia est dispositio ad formam ignis requisita. Ergo prius natura est, quam ignis. Et probatur quod sit posterior. Illa dispositio est in toto igne. Ergo est posterior igne: quia subiectum est prius accidente. Ergo illa dispositio est prior & posterior respectu eiusdem, licet non secundum eandem rationem.

EST aliud exemplum de apertione fenestrationis fenestrationis. Ingressus venti est causa apertionis fenestrationis, quia ventus aperit fenestram. Ergo ille ingressus venti est prior quam apertio fenestrationis. Et contra, apertio fenestrationis est prior ingressu venti: quia præsupponitur apertio fenestrationis ad hoc quod ventus ingrediatur. Sic nunc dicimus, quod gratia est Spiritus sancti, quæ debet in animam intrare, & prior est, quam ipsa dispositio, quia per gratiam disponitur, sed in quantum recipitur in subiecto, prior est dispositio. Et hanc nostram sententiam probauit Henricus de Gandauo quoli. 5. q. 24. & allegat pro hoc Aug. contra Pelagianos, qui dicit, quod gratia iustificans, præcedit liberum arbitrium. Hanc sententiam tenet Maior

in. 4. d.

in. 4. d. 14. q. 1. in fine, & ponit exemplum de sanitate & ambulatione. Nam ambulatio est prior sanitate, in genere causae efficientis, sed sanitas est prior ambulatione, in genere causae finalis. Et sic haec est securior sententia & verior, licet non sit de fide.

SED Capre. in. 4. d. 14. q. 2. ad argumeta Henrici, dicit, quod actus contritionis est à solo libero arbitrio cum solo concursu speciali Dei, & non est à gratia effectiue. Idem dicit Bernar. de Ganaeo in quodam quolibeto, inapugnando illum. 5. quolibetum Henrici.

AT haec sententia prius videtur contra. S. Tho. vbi supra, & in prima. 2. q. 109. ar. 6. vbi querit, an homo possit se preparare ad gratiam sine gratia Dei, & respondet, quod nō: quia ille est error Pelagianorum. Sed arguit postea. S. Tho. in corpore ar. in quo videtur dicere id, quod dicit Capre. Quia, si ad hoc quod homo praearet se ad gratiam Dei, requiritur gratia Dei. Ergo erit processus in infinitum. Nam si ad hoc quod me disponam ad gratiam, a, requiritur gratia, b, ergo ad hoc quod me disponam ad gratiam, b, requiritur gratia, c, & ita in infinitum. S. Tho. respondet, quod cum dicimus, ad hoc quod quis se praearet ad gratiam, requiri gratiam Dei: gratia, ad quam debemus disponi, est gratia habitualis gratum faciens: gratia autem quae requiritur ad eam, est auxiliū speciale, & ad hoc auxiliū nihil requiritur ad praeandum nos ad illud. Et ita praeatio ad gratiam procedit ex auxilio speciali. Et hoc videtur dicere. S. Tho. supra. q. 30. ar. 1. ad. 2. vbi dicit, quod vltima dispositio ad gratiam est actus primus poenitentis. s. contritio: actus vero sequentes alij procedunt ex gratia & virtutibus. Ergo contritio nō procedit ex gratia & virtutibus effectiue. Ideo haec opinio est probabilis.

SED contra. Ergo. S. Thom. sibi contradicit. Ad hoc nego consequentiam, immo ipse se declarat, quia dicit, quod actus poenitentiae, vel cōtritio, potest dupliciter considerari. Vno modo quantum ad essentiam suam, & ad hoc non concurrat effectiue gratia, quia difficile est quomodo concurrat gratia ad substantiam contritionis. Et ita videtur, quod. S. Tho. in prima. 2. tenet, quod non requiritur donum habituale ad contritionem, sed sufficit auxiliū speciale Dei. Vel sic est. S. Tho. intelligendus, nempe, quod alio modo potest considerari contritio in esse cōtritionis, vel in quantum contritio est. Declaratur hoc: quia contritio dicit motum perfectum, & illam perfectionem habet à gratia quod sit. s. sufficiens ad remissionem peccatorum, quod non habet de se, etiam cum auxilio Dei speciali, nisi adueniat gratia gratum faciens. Illa autem adueniente, fit dolor perfectus & sufficiens ad remissionem peccatorum, & fit contritio, & hoc est esse contritionem, & hoc est etiam gratiam concurrere ad contritionem, vel esse priorem. Et ita intelligunt antiqui: quia per

infusionem gratiae ille dolor qui erat antea sine gratia, nec erat contritio, fit contritio quando venit gratia. Et probatur: quia actus humanus in quantum procedit à libero arbitrio, si sit in puris naturalibus, non esset meritorius, nec de congruo, nec de cōdigno: ita dolor liberi arbitrij, quātuncunque sit perfectus, si consideretur vt procedit à libero arbitrio, etiam cum concursu Dei speciali, nō acceptatur à Deo, nec est meritorius, nisi sit cum gratia. Ita dicendū est de cōtritione, quod gratia est principium contritionis, non in quantum est motus liberi arbitrij, sed in quantum est dispositio sufficiens ad gratiam, & ita videtur omnia dicta. S. Th. conuenire: quia considerato dolore, vt procedit à libero arbitrio, sic non sufficit, sed per hoc quod aduenit gratia fit sufficiens dispositio ad gratiam. Ita quod. S. Tho. dicit, quod gratia est principium contritionis, id est, principium formale, & non effectiuum. Sed tunc nō valet ratio. S. Tho. quia etiam vos dicitis, quod contritio non est à gratia, sicut nec attritio. Dico quod valet probatio. S. Tho. quia satis est, quod contritio est à gratia tanquā à causa formali, & attritio nō. SED melius est dicere cum prima opinione, vt dicit. S. Tho. supra. q. 26. ar. 5. quia secundum hoc oporteret dicere cum Caieta. & Scot. quod datur contritio informis.

SED dubitatur. Vnde valet illa consequentia, **Dubium tertium,**
S Contritio est à gratia & attritio non, Ergo attritio nō potest fieri contritio? Quia dilectio Dei quae est à pura potentia, potest continuari & esse à gratia & charitate. Ergo etiam attritio.

AD HOC dico, quod dilectio quae est à pura potentia, non est à charitate, nec potest esse à charitate. Et ita attritio quae est à pura potentia, potest continuari & esse cum gratia, sed non à gratia, quia ille dolor qui est à gratia, est alius ab illo qui erat à pura potentia, est enim supernaturalis, & alius naturalis.

DUBITATUR tamen quarto, an prima **Dubium quartum,**
contritio sit meritoria.

AD HOC aliqui dicunt quod non. Quod mihi aliquando visum fuit. Prius, quia contritio, cū sit dispositio ad gratiam, est ante gratiam. Sed nullus actus est meritorius, nisi eum praecedat gratia. Ergo prima contritio non est meritoria.

SECUNDO. Hoc probatur ex. S. Tho. p. p. q. 62. arti. 2. ad. 3. in haec verba. Triplex est conuersio in Deū. Vna quidem per dilectionem perfectā: quae est creaturae iam Deo fruētis. Et ad hanc cōuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quae est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia, quae est merendi principium. Tertia conuersio est per quam aliquis praearet se ad gratiam habendam. Et ad hanc nō exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei, ad se animā cōuertentis: secundum illud, Conuerte nos Domine ad te, & cōuertemur. Treno. 5.

SECUNDO. Doctor sanctus supra. q. 30. arti. 1. ad. 2. inq

ad. 2. inquit. Actus primus poenitentis se habet, ut ultima dispositio ad gratiam consequendam. s. contritio: alij vero sequentes actus poenitentiae procedunt iam ex gratia & virtutibus. Ergo contritio prima non est meritoria.

HIS non obstantibus, dico quod prima contritio est meritoria gloriae: sed non est meritoria gratiae.

Hec conclusio est. S. Tho. 1. sec. q. 112. art. 2. ad. 1. Et probatur prius, quia est operatio amici Dei ordinata in fine supernaturalem, & charitatis, procedens ab ipsa charitate ordinata. Ergo est meritoria

SECUNDO. Ut supra probauimus, contritio procedit à gratia, ad minus tanquam à causa formali: quia ipsa contritio est ultima dispositio ad gratiam. Et omnis ultima dispositio ad aliquam formam, est ab illa forma tanquam à causa formali. Ergo contritio illa prima est à gratia. Ergo est meritoria.

TER TIO. Fingamus hominem post primam illam contritionem statim ab ista vita decendentem. Quæro, an dabitur isti aliqua gloria? Manifestum est quod ita, quia iam doluit de peccatis propter Deum. Tunc quæro, an ille homo meritus fuerit illam gloriam, vel non. Si meritus fuit, ergo intentum. Si dicas quod non meritus fuit, ergo adulto, seclusis sacramentis, datur gloria, absque merito proprio, reclamante Paulo, priore ad Corinth. 3. Vniquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Et Matth. 10. nemo diurnum accepit denarium: nisi qui in vinea laborauerit. Et psal. 61. Semel loquutus est Deus, duo hac audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddis unicuique iuxta opera sua.

QUARTO. Primus actus charitatis est meritorius, cum sine dubio sit opus amici Dei, maxime Deo placens, Ioan. 14. Qui diligit me, ego manifestabo ei me ipsum. Sed prima contritio sequitur primum actum charitatis à quo proficiscitur. Ergo est meritoria.

QUINTO. Pro hoc est Aug. in lib. de vera & falsa poenitentia, ca. 7. ubi sic loquitur, de his qui in fine poenitentiam agunt. Cui fructifera poenitentia opus sit, non hominis, sed Dei, inspirare eam potest, quoniam vult sua misericordia, & ex misericordia remunerare, quos damnare potest ex

justitia. Et cap. vlti. id ipsum Aug. dicit poenitentiam, non tantum indulgentiam promittere, sed certa premia.

SECUNDA pars conclusionis, quod contritio non sit meritoria gratiae, probatur. Quia prima gratia datur gratis, sed prima gloria datur pro merito.

SED contra. Gratia prima est acceptatio ad vitam æternam. Ergo qui meretur vitam æternam, meretur acceptationem ipsam, quæ est gratia prima. Ad hoc nego antecedens, loquendo formaliter: immo est acceptatio ad consortium diuinae naturæ, ut deinceps mereatur augmentum gratiae & gloriae. Sed per primam contritionem formaliter non acceptatur homo ad merendum primam gratiam, sed per primam gratiam acceptatur homo ad participationem bonorum supernaturalium, quæ simpliciter faciunt homines bonos, quales est charitas & ceteræ virtutes infusæ, per quas admissus homo ad Dei amicitiam & gratiam, æternam gloriam proprijs actibus mereatur. Exemplum est de anima, quæ cum sit actus primus, dat esse, & viuere, & animam ipsam consequitur potentia naturales, intellectus. s. & voluntas, per quas operatur ad consecutionem finis. Sic igitur & gratia vita quædam animæ est, quæ illi, & viuere, & esse diuinum præstat, quam charitas & reliquæ virtutes consequuntur, quarum operationibus homo finem suum consequetur. Potest esse secundo exemplum morale. Nam cum quis incipit gratis esse principi, opus non est, ut per talem primam gratiam acceptus sit ad vltima premia, atque præcipua, quæ videlicet princeps fideliter seruientibus preparauit: sed per talem primam gratiam intelligitur admitti in donum consortiumque eiusdem principis, darique ei facultas intelligitur, ad premia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Sic igitur dicendum est de prima gratia.

Ex quibus colligitur male dixisse Ioannem Merinensem in suo codice de poenitentia. q. 6. posse. s. hominem mereri apud Deum, non solum per actus qui ex charitate procedunt, sed etiam per actus poenitendi, & Deum diligendi, licet a charitate procedenti non fiant: quia (ut dictum est) ad mereandum prærequiritur gratia.

Et ita impositus est finis huic prima. 4. ad laudem Omnipotentis Dei. Re-

liqua autem, quæ statim erant dicenda, nempe, de obiecto con-

tritionis, & alia per ordinem scriptorum. S. Tho.

in. 4. iam manent in prelo, cito in lucem

mittenda.

CONIMBRICAE.

Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.

M. D. LV.

Hæc sunt errata in hoc codice, vel qua aliqua indigebant aduertentia.

Folio. 8. columna. 1. vbi legis secundum sanctum Tho. p. par. q. 10. art. 1. lege. p. par. q. 100. art. 1. Folio. 59. col. 3. vbi legis, candidè lector, quod solus minister ordinatus causat gratiam in baptismo instrumentaliter, &c. intelligitur quod minister qui habet characterè Christi, cum sacramento causat instrumentaliter gratiam: & paganus, aut non ordinatus minister, non, sed solum sacramento causat ibi gratiam instrumentaliter: licet oppositum (vt ibi dicitur) sit probabile.

Folio. 61. col. 4. vbi legis, homo potest instituere sacramentum circuncisionis, id intellige (vt ibi declaratur) supposito, vt iam nunc certum habetur ex. S. Tho. & ex concilio Tridentino, quod illa circuncisio vt erat signum sensibile, non dabat gratiam, sed sola fides ibi prestata, nec habebat aliud effectum spirituale. Homo poterat illud instituere vt sicut si esset, in lege naturæ: vel currete ipsa lege veteri illis qui non erant de populo Israelitico, sed postquam Deus instituit, non poterant homines non vti illo sub poena damnationis.

Folio. 75. vbi legis, sacerdos excommunicatus non peccat administrando sacramentum, &c. intellige quando illud administrat ad instantiam alterius fidelis non excommunicati, vt dicit concilium Constantiense, & dummodo non inducatur ad agendum sacrum, vt ibidem declaratur: ipsi autem excommunicato nunquam licet se intromittere ad comunicandum cum alijs fidelibus de se, nisi prius alius fidelis incipiat, iuxta formam concilij: vt ibi declaratur.

Folio. 136. vbi legis quod aliquis potest esse in gratia an tequam habeat fidem Christi, &c. intellige explicite. Et hoc apparet aliquo modo probabile, vt apud illos qui nihil audierunt de Christo, & faciunt totum quod in se est. Nam implicitè semper requiritur fides, vt etiam ibidem tangitur, & dicit. S. Tho. P. 2. q. 89. ar. 6. & Sec. 2. q. 10. ar. 4. ad. 3. Salute autem aternam nunquam quis habet sine fide Christi explicita: licet alij teneant oppositum quod videtur sentire. D. Th. Sec. 2. q. 2. ar. 7. & 8. ego autem hoc præfatus tractabo in. 1. 4.

Folio. 158. vbi legis, Si in capillis fiat aspersio aquæ, credo quod est, baptismus, intellige quod mihi sic videtur probabile propter ea quæ ibi citantur ex factis. D. Petri, &c. quia sic lauatur in capite ille qui baptizatur, quod est præcipua pars hominis: sed in dubio securius est quod talis rebaptizetur sub conditione.

Folio. 160. vbi legis, Si amætes existentes in peccato baptizentur probabiliter potest teneri, quod remittitur eis peccatum, intelligo de illis, qui in prudentia cum essent, voluerunt baptizari, apparueruntque in illis signa doloris: & intelligo quod hoc non est contra scripturam, nec contra aliquam Ecclesiæ definitionem, licet, vt ibidem dico, oppositum reputo tutum.

Folio. 216. vbi legis, vsque ad Ecclesiæ determinationem potest de fidei quod in sacramento confirmationis non necessario requiritur aliqua materia, intelligo quod, quia Caiet. & alij aliqui doctores illud dicunt, non est meum nec aliorum doctorum illud condennare, quousque ecclesia condennet, licet ego oppositum credam certum, & de fide, vt ibi dico, & probo late contra alios.

Folio. 224. col. 2. vbi legis, simplex sacerdos ex commissione Episcopi, posset confirmare, si Papa non restringeret, intelligo quod hoc mihi videtur dicere concilia quæ ibi ad hoc adduco. Rudeat qui melius intellexerit, ad illa concilia: licet, quia illa concilia erant provincialia, oppositum credo verum.

Folio. 294. col. 1. vbi legis, primum instans esse corporis Christi, est vltimum instans esse panis sub accidentibus,

lege, primum instans esse corporis Christi, est primum instans non esse panis sub accidentibus.

Folio. 375. vbi legis, sacerdos existens in peccato, cuius iam celebrans recordatur, & si sine scâdalo posset, confiteri non tenetur, intelligo quando iam est in processu Missæ quæ bona fide incepit sine conscientia peccati mortalis: quia (vt ibi dico) non tenetur interrumpere Missam quæ sic incipit, sed doleat de peccato, & proponat confiteri postea, & idem dico de laico, postquam bona fide sine conscientia peccati mortalis est iam ad mensam Christi cum alijs comunicatur, præsertim quod raro aut nunquam fit sine scâdalo.

Folio. 448. vbi legis, Sacrificium Missæ est merè representatiuum eius quod in Cruce semel est per actum, intellige quod hæc omnia sunt formalia verba concilij Colonien- sis: & ego intelligo quod quatenus Ecclesia illud sanctum sacrificium Deo patri offert, vt offerat solum in memoriam Christi in Cruce oblato, prout sic est merè representatiuum. Sed quatenus Ecclesia pro se offert in eo Christum verum, satisfactionem & gratiam augmentum significat, & sumentibus confert, & pro quibus offertur, satisfacit. Itaque non est solum representatiuum (vt Lutherani dicunt.) Et sic intelligo illud totum quod ex illo concilio Coloni. ibi deduxi.

Folio. 512. col. 2. vbi legis, quod non est præceptum obligans ad nouum peccatum mortale de poenitentia interiori habenda: illud dixi de aliquorum opinione: sed ego oppositam credo veram: vt ibi & alibi dico.

Folio. 540. vbi legis, contritio est elicitæ à poenitentia infusa, & poenitentia virtus est infusa à natura sua: intelligo quod poenitentia virtus illa cuius actus sanctificant, non potest viribus humanis adquiri, sed est talis naturæ quod non potest esse nisi per infusionem.

Folio. 587. col. 2. vbi legis, esto quod minus in se esset æquale, &c. lege, esto quod minus in se esset æquale. Et ibidem, vbi legis, Adamo est data innocentia pro tunc liberaliter, & non ob passionem Christi intellige quod illa gratia & innocentia in qua Adamus fuit creatus a tequam peccaret, non fuit ob passionem Christi: quia si Adamus sic perseveraret, & non peccaret, Christus non incarnaretur, & sic nec esset Christi passio: sed omnis gratia & gloria quæ data est, & dabitur hominibus postquam peccauerunt: datur virtute passionis Christi, qui nos redimit suo sanguine sacratissimo.

Folio. 618. col. 1. vbi legis, quod non solum satisfactio imposita à sacerdote, est pars sacramenti poenitentiae, sed et alia, sumpta à poenitere & non imposita à sacerdote: intelligo de illa quæ poenitens sibi assumit ibidem in sacramento. Vt si sacerdos imponat tres dies ieiunij: & poenitens proponit & acceptat ieiunare 4. vel sex. & sacerdos consentit.

Folio. 628. col. 1. vbi legis, ad veram contritionem non requiritur formale propositum confitendi, intelligo quod sufficit proponere, in futurum cauere ab omni peccato, & seruare omnia mandata Dei: quia cum mandatum de confessione sit vnum Dei mandatum, iam ibi intelligitur. Oppositum autem est securum.

Folio. 16. col. 1. vbi legis, sed contra questionem qua dicitur, &c. lege, sed contra conclusionem, &c.

Folio. 162. vbi legis, In baptismo aquæ remittuntur peccata etsi remissa per contritionem, intellige, quia apponitur sedus remissionis quod remitteret, si non inueniret remissa.

Folio. 135. vbi legis, Circuncisio potius erat ad distinguendum populum quam ad tollendum originale, lege, Circuncisio potius erat ad delendum peccatum originale quam ad diuidendum populum.

Aliqua alia menda forte reperies Christiane lector, ex defectu alicuius literæ, sed facile comprehendes ex incertitudine excussorum prouenire. Tu boni consule, & fidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ semper mecum confitere, quæ tota mente semper profiteor, & in ea mori protektor, cui me & omnia mea semper submitto.

FINIS.

